

Araştırma Makalesi

Atatürk Dönemi “Cumhuriyet Kadını” İmgesinin, Ortaöğretim Tarih IV Ders Kitabına Yansıması

The Reflection Of “Republican Woman” Image in Atatürk Period To Second Education History IV Coursebook

Sema ŞEN ERGÜN Öğretmen, Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Hasan Âli Yücel Sosyal Bilimler Lisesi sema_ergun@hotmail.com https://orcid.org/0000-0001-6139-2886	Yücel GELİŞLİ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü gelisli@gazi.edu.tr https://orcid.org/0000000328163621
--	---

Makale Gönderme Tarihi 04.04.2021	Revizyon Tarihi 22.05.2021	Kabul Tarihi 26.05.2021
---	--------------------------------------	-----------------------------------

Öz

Bu araştırmanın amacı; Atatürk Dönemi “Cumhuriyet Kadını” imgesi ve bu imgenin Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konularını içeren Tarih IV adlı ders kitabına yansımasını incelemektir. Tarih IV adlı ders kitabı 1931 yılından 1949 yılına kadar Ortaöğretimde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konularının işlendiği ders kitabıdır. Atatürk’ün isteği ile Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti tarafından hazırlanan dört ciltlik ortaöğretim tarih ders kitapları arasındadır. Bu çalışmada cumhuriyetin demokratik ve modern toplum yapısı oluşturma hedeflerindeki unsurlarla tanımladığı “Cumhuriyet Kadını” imgesinin Tarih IV kitabında ne şekilde yer aldığı incelenmiştir. Araştırma, Nitel Araştırma Yöntemlerinden tarihsel modelle desenlenmiştir. Veri toplamada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. İncelemede devrimlerin yapıldığı siyasi, toplumsal, ekonomik ve askeri alanlar temalar olarak belirlenmiş, ders kitabı bu temalar üzerinden kodlar çıkarılarak verilere ulaşılmıştır. Çalışmada Cumhuriyet kadını imgesi, eşit, güçlü, iyi eğitim almış, iyi eğitim vererek çocuklar yetiştirmesi gereken, modern, cumhuriyetle birlikte her alanda varlık göstermesi istenen bir şekilde verilmiştir. Konuların işlenişinde ağırlıklı olarak Atatürk’ün farklı zamanlarda ve yurt gezilerinde konuşmaları üzerinden alıntılar yapılmıştır. Atatürk’ün “Cumhuriyet Kadını” imajını oluşturmak için verdiği önem ders kitabında kendini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Atatürk Dönemi, Cumhuriyet Tarihi, kadın, ortaöğretim

Abstract

The purpose of this research is to examine the image of “Republican Woman” in Atatürk Period and the reflection of this image to the secondary education textbook “Republic of Turkey-History IV”. History IV textbook for secondary education teaches History of Republic of Turkey from year 1931 to 1949. It is one of the four-volume secondary education textbooks which had been prepared by The Society of Research of Turkish History. This study analyzes how History IV textbook handles the “Republican Woman” image which is defined by the Republic within the context of creating a democratic and modern structure of society. This research employs historical research design which is one of the Qualitative Research Methods. The relevant data were collected by using document analysis technique, and they were analyzed specifying the themes with descriptive analysis method. Political, social, economic and military spheres where

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Şen Ergün, S., Gelişli, Y., 2021, Atatürk Dönemi “Cumhuriyet Kadını” İmgesinin, Ortaöğretim Tarih IV Ders Kitabına Yansıması, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(2), 967-986

revolutions were made were defined as themes of this research, and through these themes coding has been done. The textbook teaches the Republican Woman image as an equal, powerful, well-educated, modern identity who should raise children with quality education and who is expected to show presence in every sphere of life. While teaching the topics, various speeches of Atatürk are frequently quoted. The textbook demonstrates that Atatürk gave particular importance to creating a “Republican Woman” image.

Keywords: Atatürk Period, History of Republic of Turkey, women, secondary education

1.Giriş

Türkiye’de Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasıyla savaş dönemi sona ermiş, ülkeyi her alanda yeniden inşa süreci başlamıştır. Atatürk “Uçurumun kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar...Yıllarca süren savaş... Ondan sonra, içeride ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için aralıksız devrimler..” sözleriyle İstiklal Savaşı ve sonrasında gelişen süreci özetlemiştir(Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I,1997).Ülkenin işgalden kurtuluşunda, Milli Mücadelenin her kademesinde, cephe, cephe gerisinde her alanında yorulmadan, vazgeçmeden büyük gayret ve fedakârlık gösterenlerden biri de Türk kadını olmuştur. Türk kadınının büyük fedakârlıklarını Atatürk şu sözleriyle ifade etmiştir.

“Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını “ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa zafere götürmekte Anadolu kadını kadar emek verdim” diyemez...”(Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, II).

Bağımsızlığını kendi başına, kadın-erkek omuz omuza kazanan bu ulusu çağdaş, modern, gelişmiş bir topluma dönüştürecek atılımlar için birbirini tamamlayan devrimler yapılması gerekmektedir. Memleketi “muasır medeniyetler” seviyesine ulaşma yolunda yapılan devrimlere sahip çıkacak, koruyacak olan eğitim, bilgi, kültür açısından iyi yetiştirilmiş bireylere ihtiyaç vardı. Uygar bir toplum yaratmanın sadece Batı’daki ilim ve fenni alıp tatbik etme ile değil, toplumda top yekûn bir zihniyet değişimi ve yenilenmesiyle mümkün olacağı düşünülmüştü. Bu süreçte, yeni nesiller yetiştirecek kadınların da erkeklerle bütün eğitim derecelerinden eşit imkânlarla faydalanması için kadın eğitimine öncelikli önem verilmiştir.

“...Kızlarımızın vatan ve milletin yüksek menfaatlerini savunup koruyabilecek kabiliyette yetiştirilmesi milli eğitimde esas tutulmalıdır. Ve kız çocuklarımıza entelektüel yetkinlik kazandırılması elzemdir. Türk kadınının esasen dehaya sahip olduğuna şüphe yoktur. Türk kadınları memleketin kaderini millet namına idare eden siyasi zümreye dâhil olmak arzusunu belirtmiştir. Dolayısıyla kadınlarımızı hiçbir vatandaşlık vazifesinden uzak tutamayız. Çünkü hakların tümü vazifelerden doğar...”(Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, II)ifadeleriyle Atatürk, kadın eğitiminin ve hedeflerinin yönünü belirtmiştir.

1923 Ekim’inde Cumhuriyet’in ilanı ile Cumhuriyet’in devlet ve toplum yapısıyla özdeş bir toplum modeli oluşturulmaya çalışılmıştır. Toplumu yükseltmek için kadının toplumdaki yerinin güçlendirilmesi gerekliliğinin açıkça ortaya konmasıyla bu yönde de değişimlere başlanmıştır. 1923 yılı Temmuz ayında The Saturday Evening Post dergisi yazarı Isaac F. Marcasson’un Atatürk’le yaptığı röportajında Mustafa Kemal Atatürk, devrimlerin istikametinde kadının ne kadar büyük bir yer tutacağını önemle vurgulamıştır.

“...Kadınlarımız eğitimde ve çalışmada erkeklerle eşit olmalı. İslamiyet’in en eski günlerinden beri kadın bilginler, yazarlar, hatipler ve bunun gibi okul açıp ders veren kadınlar olmuştur. İslam ilmi, kadınlara kendilerini erkeklerle eşit derecede eğitmelerini emreder. Yunanlılarla olan savaşta Türk kadınları cephedeki erkeklerin yerine geçerek evlerinde her türlü işi yapmış; hatta ordunun ikmal ve mühimmat taşınması işini üstlenmişlerdir. Bu gerçek bir sosyolojik prensibin, yani toplumu daha iyi ve daha güçlü kılmak için kadınların erkeklerle işbirliği etmesi gerektiği prensibinin bir sonucu olmuştur(Akt: Özbudun,1984).

Bu gerçeklikten hareketle ve Atatürk'ün “*Bir milletin medeniyet seviyesi, o milletin kadınlarının hayatı ile ölçülür.*” (Dayı,2000) anlayışıyla kadınlara eğitim, bireysel ve siyasi alanlarda haklarının verilmesi, toplumsal eşitliklerinin sağlanması devrimlerin kalıcılığı için en önemli şartlardan biri olmuştur. “...Kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir. Kadınlar toplum yaşamında erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır...” inancı ile 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kız ve erkek çocukların aynı şekilde tahsil derecelerine göre eğitim-öğretim görmeleri sağlanmıştır (Erdem,2011).

1927 yılından itibaren kız ve erkek çocukların eşit olarak eğitim gördükleri ilk ve ortaöğretim okulları açılmış, Harp okulları dışında eğitim tüm yurttaki karma eğitime dönüştürülmüştür (Doğramacı,1985).

Üzerine düşen vazifeleri Kurtuluş Mücadelesinde her aşamada her durumda bir anne, bir eş ve bir kardeş olarak yerine getirmiş olan Türk kadınının bundan sonraki süreçteki olması gereken yeri Atatürk şu şekilde anlatmıştır:

“...Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletkâr ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır sıklette değil; ahlakta ve fazilette ağır ve vakur bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi Türk'ü zihniyeti ile arzusu ile azmi ile muhafaza ve müdafaaya kadir nesiller yetiştirmektir. Milletin menbaı, hayatı içtimaiyyenin esas olan kadın ancak faziletli olursa vazifesini ifa edebilir. Her halde kadın çok yüksek olmalıdır...” (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II).

Kadının yüksek olması da öncelikle aile hayatındaki konumunun ve haklarının güçlendirilmesi ile eşdeğerdir. Atatürk, 30 Ağustos 1924 tarihinde Dumlupınar'da yapmış olduğu konuşmasında, “...Medeniyetin esas terakki ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta fenalık, muhakkak içtimai, iktisadi, siyasi aczi mucip olur. Aileyi teşkil eden kadın ve erkek unsurların, hukuku tabiiyelerine malik olmaları, aile vazifelerini idareye muktedir bulunmaları lazımedendir...” (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II) sözleriyle kadının aile hayatına dair haklarının korunması ve düzenlenmesi için yapılacakları vurgulamıştır. 17 Şubat 1926 tarihin de Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile kadının aile içindeki ve çocuklar üzerindeki hakları, konumu güçlenmiştir, eşit hale getirilmiştir (Koçak,2019). Medeni Kanun Atatürk dönemi Türk kadın hakları ile ilgili çıkarılmış ilk kanun olması açısından büyük önem arz etmektedir (Doğramacı,1985).

Türk kadını vatanın mukadderatında bu kadar büyük bir paya sahip olmuş, aile, toplum ve iş hayatında her zaman sağlam bir şekilde varlık göstermiştir. Türk kadınına ülke yönetiminde söz hakkı tanınmaması demokratik bir yapılanma açısından büyük bir eksiklik olarak görülmüştür. Nitekim o dönem kadınların siyasi haklarını kazanmak amacıyla kurulan Kadınlar Birliği'nin çalışmalarıyla da kadınların talepleri sık sık tartışılmaya başlanmıştır (Dişbudak,2008). Atatürk'e göre de demokratik bir sistemde her ferдин içinde yaşadığı devlet ve topluma karşı sorumlulukları vardır. Milleti oluşturan fertleri kadın erkek olarak ayırıp kadınları bu sorumluluğun dışında tutmak demokrasiye aykırı bir uygulamadır. Bu çerçevede 1930 yılında Türk kadını “Belediye Seçimleri” ne oy verme, seçme ve seçilme hakkını kazanmıştır. 1933 yılında Köy İhtiyar Heyetlerine seçme ve seçilme hakkını, 1934 yılında ise “30 yaşını bitiren kadın ve erkek her Türk mebus seçilebilir.” ifadesi ile milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir (Eroğlu,1990). 4 Şubat 1935 tarihinde yapılacak olan milletvekili seçimi dolayısıyla millete yayımladığı bir beyannamede Atatürk; kadınların ilk kez seçmen olması nedeniyle “Büyük Türk Ulusunun kadın ve erkek seçmenleri” seslenişini yapmıştır (Dayı,1996). Siyasi ve sosyal alanda kazanılan haklar, eğitim alanında elde edilen eşit kazanımlar ve eşit vatandaşlık Atatürk döneminde “Cumhuriyet kadını” imgesini oluşturan devrimlerin bileşkesi olmuştur.

Toplum yapılacak yenilikler için zihniyet olarak hazırlanmış, bu hazırlık aşamaları takip edilerek aralıklarla ve birbirini tamamlayan devrimler hayat geçirilmiştir. Bu devrimlerle Türk kadınının sahip olduğu konum; aile, toplum ve siyasal alanlarda güçlendirilmiştir. Toplumun kadın ve erkek eşitliği ile ilgili büyük değişimlere hazırlanmasında, 1938'e kadar Atatürk yapmış olduğu bütün

yurt içi gezilerinde kadın konusuna ayrıca önem atfetmesi, konuşmalarında mutlaka değinmiş olması son derece etkili olmuştur.(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I,II,III, 1997).

Atatürk dönemi; uygar, modern bir toplum yaratmada öğretim yapılacak kitlenin eşitliği kadar o kitleye ne öğretilmesi üzerinde de büyük bir özenle durulmuş, bu çerçevede hazırlanan Ortaöğretim düzeyinde Cumhuriyet Tarihine ait olan ilk ders kitapları 1931-32 eğitim öğretim yılı ikinci dönemine yetiştirilmiştir. Toplumsal dönüşümü ve cumhuriyetin hedeflerini genç nesillere aktarmak, yeni Türk kimliği oluşturmak amacıyla Tarih ders kitapları yeniden yazılmıştır. Atatürk'ün onayı ile hazırlanan, 1931'den itibaren 1949 yılına kadar okutulmuş olan dört ciltlik ders kitapları Cumhuriyet'in ilk tarih ders kitapları olmuştur.(Ergün,1982). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konuları Tarih IV adlı ders kitabında yer almıştır.

Tarih IV ders kitabında demokratik ve modern bir toplumsal zihniyet oluşturmak, cumhuriyeti koruyacak ve güçlü tutacak, gelecek nesillere aktaracak bireyler yetiştirmek birincil önem taşımıştır.1930 yılına ait "Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesi"nde öğretmenlerden cumhuriyet eğitimi vermeleri için programlar ve program dışında da her fırsatta uygulamalar istenmiş olması; bu duruma somut bir örnektir(Akyüz,2016). Cumhuriyet değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasında kadının rolü öncelikli tutulmuştur. Çünkü eğitim anne ile başlamaktadır. Atatürk'ün "*Türk kadını vazifesi Türk'ü zihniyeti ile pazusu ile azmi ile muhafaza ve müdafaa kudretli nesiller yetiştirmektir...*"Türk kadını daha yüksek nesiller yetiştirmeye kabiliyetlidir"(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II,1997) sözleri Türk kadınına yüklenen misyonun da ifadesi olmuştur. Cumhuriyet kadını, cumhuriyetle sahip olduğu haklarla eşit statü kazanmış, siyasi, toplumsal, ekonomik olarak elde etmiş olduğu haklara sahip çıkacak, koruyacak ve aktaracak bir özne olmuştur. Bu öznenin kendisine atfedilen değeri ve görevi daha iyi kavraması, toplumda kadının öneminin ve sahip olduğu gücün erkekler tarafından daha iyi anlaşılması, yeni bir zihniyet oluşumu isteği ders kitaplarına nasıl yansımıştır?

Bu çalışmanın amacı "Cumhuriyet Kadını" imgesinin Tarih IV kitabında nasıl verildiğini incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

- 1-Tarih IV ders kitabında siyasi açıdan kadın imgesi nasıl yer almaktadır?
- 2-Tarih IV ders kitabında ekonomik açıdan kadın imgesi nasıl yer almaktadır?
- 3-Tarih IV ders kitabında toplumsal açıdan kadın imgesi nasıl yer almaktadır?
- 4-Tarih IV ders kitabında askeri açıdan kadın imgesi nasıl yer almaktadır?

2.Yöntem

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada 1931 ve 1949 tarihleri arasında ortaöğretimde okutulan Tarih IV ders kitabında "Cumhuriyet kadını" imgesinin nasıl yer aldığı kapsamlı bir şekilde incelendiği için, araştırmada nitel araştırma modellerinden tarihsel modelle desenlenmiştir. Nitel Araştırma yöntemlerinden tarihi araştırmada söz konusu dönemin dokümanları dikkatlice incelenerek "geçmişte ne oldu?" sorusuna cevap aranır. Bu noktada çalışmanın en önemli noktası tarafsız bakış açısı ile inceleme ve değerlendirme yapmaktır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmada, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti(TTTC) tarafından hazırlanan 1931 ve 1949 yılları arasında ortaöğretimde ders kitabı olarak okutulmuş olan Tarih IV ders kitabı incelenmiştir.15 Nisan 1931 tarihinde TTTC liseler için dört ciltlik bir tarih serisi hazırlamış, "*Mihverini Türk tarihi teşkil eden ve hafriyatlardan çıkarılmış vesikalarla ana kaynaklardan alınmış müsbet malumata istinat eyleyen*" kitaplar olarak 1931'den itibaren okutulmaya başlanmıştır. Ders kitabını hazırlayan yazarların ismi verilmemekte; "Bu kitap Türk Tarihi Tetkik Heyeti tarafından yazılmıştır" ibaresi kullanılmıştır(Tarih IV, 1931,7). Tarih IV, Milli Mücadele, Cumhuriyet'in

Kuruluşu ve devrimleri anlatan konulardan oluşmaktadır. Tarih IV ders kitabının birinci el kaynak olması nedeniyle veri kaynağı olarak seçilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler, Tarih IV ders kitabından doküman incelemesi tekniğiyle elde edilmiştir. Doküman incelemesi tarih araştırmalarında veri toplamak için en çok kullanılan tekniklerdendir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Tarih IV ders kitabının birinci el kaynak olması nedeniyle döneme ve dönem anlayışına dönük detaylı bilgilere ulaşılmıştır.

2.4. Veri Analizi

Bu araştırmada veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmaya konu olan Tarih IV ders kitabında elde edilen bulgular, önceden belirlenen; siyasi, ekonomik, toplumsal ve askeri olmak üzere dört ana tema oluşturularak incelenmiştir. Temalara bağlı olarak yapılan betimsel analiz sonucu alt temalar ve kodlar oluşturulmuştur. Betimsel analiz, eğitim araştırmalarında nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden biri olduğu için tercih edilmiştir. Etnografik ve tarihsel yöntemlerde verilen durumun bütünüyle ve detaylı bir şekilde incelenmesi için en uygun yöntem betimsel analiz tekniğidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Araştırmada öncelikle “*Cumhuriyet Kadını*” imajını oluşturan unsurlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Önceden belirlenen temalar; siyasi, toplumsal, ekonomik ve askeri konu başlıkları belirlenmiş ve incelenmiştir. Elde edilen kodlar üzerinden yorumlamalar yapılmıştır.

3. Bulgular

Bu çalışmada, TTTC tarafından hazırlanan, Atatürk’ün bizzat onayından geçen dört ciltlik ders kitaplarının Türkiye Cumhuriyeti konularını içeren Tarih IV adlı ders kitabı incelenmiştir. Bu kitap içerisinde Türk kadının elde etmiş olduğu “Cumhuriyet Kadını” imajını bütünleyen bütün konular yer almıştır. Tarih IV ders kitabında konular içerisinde 106 defa “kadın”, 5 defa “hanım” ifadesi kullanılmıştır. Türk kadını ile ilgili konulara ders kitabında nasıl yer verildiği siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri temalar üzerinden oluşturulan tablolarla ortaya konmuştur.

3.1 Araştırmanın Birinci Alt Amacına İlişkin Bulgular

Ortaöğretim Tarih IV adlı ders kitabında yer alan kadın imgesine ilişkin oluşturulan “siyasi açıdan kadın” temasında yer alan kodlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Tarih IV ders kitaplarında Siyasi Açıdan Kadın temasında yer alan konulara ait kodların dağılımı

Tema	Kod	Sayı
Siyasi Açıdan Kadın	Yönetici	3
	Yönetici Kadro	4
Toplam		7

Tablo 1’e göre siyasi açıdan kadın imgesi 2 kodla kitapta yer almıştır. Bunlardan birincisi yönetici olarak kadın 3 kez, diğeri ise yönetici kadro olarak kadın imgesi de 4 kez kitapta yer almıştır. Tarih IV ders kitabında siyasi açıdan kadın imgesi, yönetici ve yönetici kadro olarak ele alınmıştır. Türk kadının tarihsel süreç içerisinde devlet yönetiminde ya da yönetim mekanizması içinde almış olduğu görev ve roller yönetici kodu ile eski Türk Devletleri’ndeki örnekleriyle verilmiştir. Yönetici kadro kodu ise Cumhuriyet dönemindeki belediye kanunu ile başlayan seçme ve seçilme hakları çerçevesinde yer almıştır.

Ders kitabında siyasi açıdan kadın konusu; tarihsel köklerden hareketle geçmişten o güne şeklinde süreç olarak anlatılmıştır.

“...Türk Milleti, manevi kültürü en yüksek bir millet olmak itibarile kadının erkeğe müsavi hakkını, kadının cemiyet hayatındaki muhterem arkadaşlık ve yurt kardeşliği mevkiini binlerce yıldan beri ve her milletten evvel tayin etmiştir...”

...En eski zamanlarda bile hakan buyrukları hatun ve hakan buyurdular ki...” sözlerle başladılar. Ortaasya devletlerinde ve Anadolu Etilerinde kadınların devlet reisi, kumandan oldukları, mahkemelerde hakimlik ettikleri tarihçe malumdur...” (Tarih IV, 1931, 223-224).

Tarih IV ders kitabında İbn-i Batuta’dan yapılan alıntılarla Eski Türk Devletlerinde kadın otoritesinin her alanda var olduğu; siyasi açıdan ise hatun unvanı ile kadınların devlet yönetiminde etkin oldukları belirtilmektedir (Tarih, IV, 223). Siyasi gücün paylaşımı; eşitlik ilkesi özellikle hatun ve hakanın halka seslenişleri örneği üzerinden verilmiş, birinin diğerine üstünlüğü değil tam anlamı ile eşitlik, hatuna gösterilen kadına gösterilen hürmette ise kadının erkeğe göre önce söylenmesi toplum algısı konusunda önemli ip uçları vermektedir.

“...Ayni seyyah, Kayseri’de Emir Alaeddin Ertuna’nın refikası Tügi Hatun la görüştüğünü, bu kadının gayet alim ve fazıl olduğunu, Türklerin büyük kadınlara “Ağa” dediklerini anlatır; Anadolu’dan başka Türklük sahalarında mesela Hindistan’da o asırda hakim olan Türk İmparatorlarından “Tuğlukoğlu Mehmet”in sarayında, elhasıl Türklüğün yaşadığı ve hakim olduğu her yerde kadınlığın yüksek mevkiini söyler...” (Tarih IV, 1931, 224).

Ders kitabında tarihsel dayanakları ile Türk toplumunda kadın imgesinin siyasi gücü vurgulanmış, Türkiye Cumhuriyeti’nde devrimlerle Türk kadınının elde etmiş olduğu siyasi haklar ayrı bir başlık altında yer verilerek yazılmıştır.

“TÜRK KADINLIĞININ SİYASİ HAKLARI...”

Medeni Kanunun kabulünden sora dört yıl kadınlarımızın umumi hayata karışmaları ve alışmaları için beklendi. Doğru olarak inkişafı, bu asrın en süratli ilerleyiş hareketlerinden ve en dikkate layık istidat ve kabiliyet tezahürlerinden biri oldu. Medeni hukukun, siyasi hukuk sahasına kadar genişletilmesi, Türk Cümhuriyetinin esaslı gayelerinden biri idi. Fakat hakların yanında kullanmayı bilmek, vazifelerin yanında onları ifa edebilmek te şarttır. Bununla beraber Türk kadını, bu vadiye dahi tecrübe ve imtihan geçirmeye liyakat kazanmıştı. 1930 yılında yeni Belediye Kanunu münaasebetile kadına belediye azası seçmek seçilmek hakkı verilmesi, Büyük Millet Meclisinde, encümenlerde ve umumi celsede geçen hararetli müzakerelerden sora alkışlarla kabul edildi.

Bu, henüz bir kısım Avrupa memleketlerinde bile kadınların istihsal edemedikleri ehemmiyetli bir merhale idi. Meb’us intihap etmek ve edilmek hakkına gelince, inkılap bu hususta da cins farkı gözetmemekte, bilakis Türk Milletinin yüksek ve derin tarihinde içtimai hayatını her noktadan birliğe istinat ettirmiş olduğunu esas tutarak “kadınlarımızın belediye intihabatında olduğu gibi meb’us intihabatında da siyasi haklarını kullanmaları için lazımgelen müsait zemini hazırlamak azminde bulunduğunu” ifade etmiştir.

Kadınlarımızın siyasi hakları noktasından istikbale ait hükümler Büyük Reisin 1931 yılındaki uzun memleket dolaşmalarında, İzmir’de yaptığı bir hasbihal hududu içinden çıkarılabilir: Bu hasbihalde başlıca şu esasların teselsülü görülür:

- a) Vatandaşın siyasi intihaplarda reyini kullanması bir haktır.
- b) Erkek ve kadın için ferdi ve siyasi haklar noktasından bir fark olmamalıdır.
- c) Fakat buna mukabil vazifeler noktasından da fark olmamak gerekir.

d)O halde kadının bütün manasile siyasi haklara malik olması için her vatandaş nazarında bir şeref ve haysiyet hakkı ve bir vatan borcu olan askerlik vazifesini icabında filen yapabilmesi lazımdır. Demokrasinin esas şartlarından bir olan müsavat ancak böyle tahakkuk edebilir.

e) Kadının uzvi teşekkülü, ruhi hali buna müsait değildir denemez; Türk köylü kadınının en ağır işleri yapmakta erkeklere olan mesai iştiraki ve mukavemeti malumdur...”(Tarih IV, 1931,228-229) ifadeleri ile Reis-i Cumhur Mustafa Kemal’in de kadınlarında erkeklerle eşit olduğunu, toplumsal, hukuksal ve siyasi alanların tamamında kadınların da söz ve hak sahibi olması gerektiği vurgulanmıştır. Esasında bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi kadınların belli haklara sahip olması için, devamında gelecek seçme ve seçilme hakkı için, toplum öncelikle zihniyet olarak hazırlanmaya çalışılmıştır. Bu durum göstermektedir ki II. Meşrutiyet ile başlayan kadın uyanışı Cumhuriyet’in ilk yıllarında dahi zorluklarla karşı karşıya kalmış, toplumda kadınların haklarına kavuşmasına karşı çıkışlar söz konusu olmuştur(Yılmaz,2011). Tarih IV ders kitabında da kadın hakları konularına Milli Mücadele döneminde değinmekten kaçınılması gerekçesi ile belirtilmiştir.

“...Milli Mücadele devam ettiği müddetçe mutaassıp ve mürteci zümrenin menfi faaliyetlerine ve halkı zehirlemelerine meydan verilmemek için kadın hukuku, kadın hürriyeti mevzuuna temastan mümkün mertebe sakınıldı. Fakat zafer kazanılır kazanılmaz Lozanda sulhun imzası dahi beklenilmeksizin derhal bu sahada fikirlerin hazırlanmasına, uyandırılmasına ve cidale girildi...”(Tarih,IV,225).

sözleri ile Atatürk’ün yurt içi gezilerindeki konuşmalardan alıntılarla toplumun zihniyet olarak hazırlık aşamasına daha 1923lerde yer verilmeye başlandığı anlatılmıştır.

Ders kitabında siyasi haklar konusunda Cumhuriyet Halk Fırkasının programında amme Hukuku çerçevesinde kadın ve erkek eşitliğine dair çalışmalarına değinilmiş,

“...Türk Milletinin yüksek ve derin tarihine içtimai hayatını erkek ve kadın arasında fark gözetmeksizin birliğe istinat ettirmiş olduğunu bilen Fırkanın, kadınlarımızın belediye intihabatında olduğu gibi, meb’us intihabatında da siyasi haklarını kullanmaları için lazım gelen müsait zemini hazırlamayı bir vazife saydığı...” ifadeleri kullanılmıştır(Tarih,IV,179).

3.2 Araştırmanın İkinci Alt Amacına İlişkin Bulgular

Ortaöğretim Tarih IV adlı ders kitabında yer alan kadın imgesine ilişkin oluşturulan “Ekonomik açıdan kadın” temasında yer alan kodlar Tablo 2’ de sunulmuştur.

Tablo 2. Tarih IV ders kitaplarında Ekonomik Açıdan Kadın temasında yer alan konulara ait kodların dağılımı

Tema	Kod	Sayı
Ekonomik Açıdan Kadın	Üretim faaliyetleri	1
	Ticari faaliyet	1
	İstihdam alanlarında yer alma	1
Toplam		3

Tablo 2’de yer alan verilere göre Atatürk dönemi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabında üretim faaliyetlerine katılma 1 kez, ticari faaliyetlerde bulunma 1 kez ve mesleki istihdam alanlarında yer alma 1 kez kodları ile ekonomik açıdan kadın imgesi kitapta yer almıştır. Kadının ekonomik faaliyetlerine katılımı kitapta şu şekilde geçmiştir.

"Bugün bu memleketi tetkikten geçirelim; Göreceğimiz iki safha vardır: birisi tarlalarda erkeklerle beraber çalışan, merkeplerine binerek Öteberi satmak için kasabalardaki pazar yerlerine giden, oralarda bizzat yumurta ve tavuğunu, buğdayını satan ve ondan sora kendine

lazım olanları bizzat satın alarak köyüne dönen ve umumi mesaisinde kocalarına, kardeşlerine yardım eden kadınlar...”(Tarih, IV,225).

Atatürk’ün konuşmalarından yapılan bir alıntı ile Türk kadınının önce tarlada üretim sürecinde, sonrasında kasabalarda pazar yerlerinde ürettiklerini satarak ekonomiye eşleri ve kardeşleri ile aynı oranda katılımlarının olduğu belirtilmiştir.

“...Kadınlarımıza inkişaf yollarının açılması az zamanda her sahada memleket için hayırlı tesirler gösterdi. Kadın umumi hayatta, zamana nispetle derhal mühim mevkiler aldı. Devlet dairelerinde, bankalarda, ticarethanelerde, mekteplerde sıhhat ve içtimai muavenet müesseselerinde, hekimlik ve hakimlikte binlerce kadınıımız çalışmaya başladı. Milli yükselme gayret ve faaliyeti kadınların iştirakile hız ve kuvvet buldu. Asırlarca kapalı tutulmasına çabalanmış kadınlığın birdenbire serbest hayata atılışı birçok müteredditleri endişeye düşürüyor ve bunun umumi ahlak üzerinde menfi tesirler yapacağı hakkında birçoklarına korku veriyordu. Fakat Türk kadınının yaradılışındaki milli ahlak sağlamlığı bu korkuların boş olduğunu gösterdi. Türk kadını, bu imtihandan, başka memlekette görülemeyecek nispette şeref ve muvaffakiyetle muzaffer çıktı...”(Tarih,IV,227-228).

İfadeleri ile Türk kadınının elde ettiği haklarla devletin mesleki istihdam kadrolarında devlet memuriyetlerinde, ticarethanelerde, bankalarda, okullarda, hekimlik ve hakimlik alanlarında görev almaya başladıkları vurgulanmıştır. Kısa zamanda milli yükselmeye kadınlarımızın da dahil olduğu ve hız vermesi anlatımı son derece önemlidir. Burada dikkat çeken bir ifade de Türk kadınının bir anda geniş haklarla , sosyal yaşamın bütün alanlarına giriş yapmasının toplumsal endişelere sebep olması noktasındadır. Türk kadınının ahlaki sağlamlığı ile bu korkuların yersiz ve anlamsız olduğunu göstermiş olduğu belirtilmiştir; ahlaki sağlamlık “*yaradılışındaki milli ahlak*” kaynaklı olarak nitelendirilmiştir. Toplumdaki endişe ile ilgili durum bir sınav olarak görülmüş, Türk kadınının bu sınavı başarı ile geçtiği anlatılmıştır. Burada Cumhuriyet dönemi Türk kadınının “*ahlak ve fazilet*” sembolü bir imge olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

Tarih IV ders kitabında en yoğun olarak kadın konusunun işlendiği bölüm ise sosyal alandaki Türk kadını olmuştur.

3.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular

Ortaöğretim Tarih IV adlı ders kitabında yer alan kadın imgesine ilişkin oluşturulan “toplumsal açıdan kadın” temasında yer alan kodlar Tablo 3’ de sunulmuştur.

Tablo 3. Tarih IV ders kitaplarında Toplumsal Açıdan Kadın temasında yer alan konulara ait kodların dağılımı

Tema	Kod	Sayı
Toplumsal Açıdan Kadın	Toplumsal Statü	30
	Aile Hayatı	3
	Eğitim	13
	Kılık Kıyafet	13
Toplam		59

Tablo 3 incelendiğinde toplumsal açıdan kadın teması, kadının toplumsal statüsü 30 kez, aile hayatı 3 kez, eğitimi 13 kez ve kılık-kıyafet 13 kez toplamda 59 kez kodlarıyla ders kitabında yer almıştır. Kodlar içinde toplumsal statü tarihsel olarak kadın imgesi Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki kadının statüsü ile karşılaştırmalı olarak verildiği için diğerlerine göre daha çok kitapta yer almıştır. Aile hayatındaki kadın imgesi Osmanlı’daki aile yaşamındaki yeri, özellikle şehir toplumsal hayatındaki hak yoksunluğu ve Türk medeni kanunu yeniden kazanılan haklar

kitapta yer almıştır. Eğitim ve kılık-kıyafet konuları eşit oranda verilmiş, bütün kodlarda en önemli vurgu ise kadın ve erkek eşitliği olmuştur.

Toplumsal açıdan kadın konusu özellikle; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gelinen durum ve Cumhuriyet kazanımları ile kaydedilen ilerlemeler kıyaslanarak verilmektedir.

“...Osmanlı Saltanatı mutlakîyetinin gittikçe ağırlaşan baskısı bilhassa “Türk kadınlığını” ezmekte çok ileri gitmişti. Orta zamanda yetişmiş bazı Arap-İslam imamlarının içtihatları esas alınarak ve istenildiği gibi tefsir edilerek Türk kadını birçok insanlık haklarından mahrum edilmişti. Kadın artık umumi hayattan tamamen çekilmiş, okuyup yazması, fikir ve irfanca inkişaf etmesi ayıp ve günah sayılır hale gelmişti. Bir kadının umumi içtihatlarda, müsamerelerde görünmesi veya mesela halk muvacehesinde konuşması şöyle dursun, bir kitap çıkarması, bir mecmuada edebi ve ilmi yazı yazması bile dinsizliğe, ahlaksızlığa delil tutulur olmuştur. Eline Kuran’dan, Muhammediye, Ahmediye ve Mevlüt gibi dini mahiyette manzum veya mensur birkaç kitaptan başka bir kitap alan kadınların kafirliğine ve baştan çıkmış olduğuna hükmedilirdi. Bütün aile hukukunda kadın, erkekten aşağı tutuluyordu. Kadın evinde yüksek avlu duvarları ve sıkı pencere kafesleri arkasında güneş ışığından ve hayat sesinden uzak yaşatılıyordu...

...Kızlar varacakları ve bütün hayatlarını beraber geçirecekleri erkekleri görmeden ve tanımadan evlendirilirdi. Bir erkek dört kadınla evlenebiliyor, hatta bazan fazla olarak o zamanki dilde “müstefrişe” denilen birçok odalıklar da alabiliyordu(Tarih,IV,222).

Bu zamanlar, Türk kadını için hakiki bir zindan, facia ve ıstırap devridir. Osmanlı Saltanatının Meşrutîyet devrinde bu karanlık biraz açılmağa başladı. Fakat bütün memlekete nispetle inkişaf pek mahdud şehirlere ve pek mahdur muhitlere münhasır kaldı...”

“...Kadının içine atıldığı bu istibdat ve esaret hayatının Türklükle, içtimai düsturlarile hiçbir alakası yoktu. Saltanatın kendisi için dayanılacak kuvvet haline getirdiği taassup ve irtica bunu yabancı kültürlerden alarak Türk hayatına tatbik gayretine düşmüştü. İrtica zorbalığının kuvveti arttıkça yenilik ve uyanış cereyanlarına gösterilen zulmün ve düşmanlığın en büyük payı kadınlığa ayrılıyordu(Tarih,IV,223).

Osmanlı Devleti en fazla kadının toplumsal yapıdaki statüsü anlamında olumsuz olarak eleştirilmiştir. Türk milletinin kadim ve köklü kültüründe kadınların erkeklerle eşit haklarının birçok uygarlığa nazaran tarihin ilk dönemlerinden itibaren var olduğu vurgulanmıştır. *“Halbuki, Türk milleti, manevi kültürü en yüksek bir millet olmak itibarı ile kadının erkeğe müsavi hakkını, kadının cemiyet hayatındaki muhterem arkadaşlık ve yurt kardeşliği mevkiini binlerce yıldanberi ve her milletten evvelтайın etmiştir...”(Tarih, IV, 223).*

Türk Kadınının, toplumsal açıdan erkeklerin gerisinde bırakılması Orta Çağ Avrupası’ndaki anlayışla bir tutulmuş, dinin kullanılarak kadınların toplumsal hayattan mahrum bırakılmaları anlatılmıştır.

“...Bazı İslam felsefecileri, Ortazaman sonlarına kadar gelen Hristiyan felsefecileri gibi, hep kadının hakkı aleyhinde bulunmuşlar ve bu dinlere kadınlar için birçok boyunduruk hükümleri ve esasları koymuşlardır...(Tarih,IV,223).

“...Türkler, İslam dinini kabulden sora da kadının hak ve hürriyetini korumakta uzun müddet devam etmişlerdir. Osmanlı Saltanatı zamanındaki bütün tazyiklere, kafirlik tehditlerine rağmen dahi kadınlık aleyhinde cereyan, taassup ve irtica müesseselerinin devlet kuvvetile birleşerek fazla hakim olabildikleri kasabalardan daha ileri geçmemiş, köyler, kırlar, dağlar bu tesirlere sonuna kadar mukavemet etmişlerdir...Buralarda kadın, daima erkeğin çalışkan bir iş ortağı ve samimi bir hayat arkadaşı kalmıştır. Köylerimizde ve aşiretlerimizde Osmanlı sarayının kabul ve tamim ettiği harem an’anesi tanınmamıştır...Anadolu ve Rumeli Türkleri, birçok noktalarda olduğu gibi, bunda da milli kültüre sadık kalmakta sebat etmişlerdi. Bundan 600 yıl kadar evel Anadoluyu gezmiş olan Arap seyyahı İbniBatuta kitabında Anadolu kadınlığını şöyle anlatır:” Allah, başka memleketlere ayrı ayrı verdiği güzelliklerin hepsini birden bu ülkede toplamıştır.

Ahalisinin yüzü pek güzel, elbiseleri temiz ve yemekleri nefistir. Bu beldelerde bir zaviye veya eve insek komşu erkek ve kadınlar halimizi, hatırımızı soruştururlardı. Buralarda kadınlar örtünmezler; ayrılırken güya hısımların akraba imiş gibi bize veda ederler...”(Tarih, IV, 223-224).

Türk kadınının İslam’ın kabulünden sonra da haklarını korumaya bir süre devam ettiği vurgusu, kadının geri kalmışlığının dine değil, kültürel etkilere dayalı olduğunu vurgulamak için belirtilmiştir.

Aile hayatında kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına dönük olarak, 1926 Medeni Kanunla verilen haklara kadar toplumun önce düşünce olarak hazırlandığını ders kitabındaki anlatımda açıkça görülmektedir. Ders kitabında Atatürk’ün konuşmalarından alıntılarla, topluma verilen mesajların yapılacak devrimlere zemin hazırladığı vurgulanmıştır. Atatürk’ün 1923’teki İzmir konuşması ile anlatım somutlaştırılmıştır. “...Bir içtimai heyet iki cinsten(erkek ve kadından) yalnız birinin asri icapları iktifa ederse, o içtimai heyet yarımından fazla zâf içinde kalır. Bir millet terakki ve temeddün etmek isterse, bilhassa bu noktayı esas tutmak mecburiyetindedir...”(Tarih,IV,225).Aile hayatı için; Osmanlı devletinde kadının aile hayatındaki yeri “Bütün aile hukukunda kadın, erkekten aşağı tutuluyordu” ifadesi ile anlatılmıştır(Tarih,IV,222).Kadın erkek eşitliğinin aile hayatının güçlenmesinde ve gelişmesinde temel olarak görülmesi, Atatürk’ün yurt gezilerinde yapmış olduğu konuşmalarından ders kitabında alıntılar kullanılarak yapılmıştır.

“...Medeniyetten bahsederken şunu da kat’iyetle beyan etmeliyim ki, medeniyetin esası, terakki ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta fenalık, muhakkak içtimai, iktisadi, siyasi aczi mucip olur. Aileyi teşkil eden kadın ve erkek unsurların tabii haklarına malik olmaları, aile vazifelerini ifaya muktedir bulunmaları lazımedendir...”(Tarih,IV,226).

Ailede kadın-erkek eşitliği konusunun devamında, 1925 yılındaki İnebolu Nutkundan alıntılar yapılmıştır. “...İçtimai hayatın esası, aile hayatıdır. Aile, izaha hacet yoktur ki, kadın ve erkekten mürekkeptir...”(Tarih,IV,226-227). Medeni hukukun kabulüne giden süreçte toplumun kadın inkişafına dair tutumlarını belirleyecek fikri zeminler oluşturulmaya çalışılmış, bu durum ders kitabında olabildiğince açık bir şekilde anlatılmıştır. Toplum ve aile hayatında Türk kadınına en önemli hakları sağlayan 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun’a giden süreç vurgusu ile bir anlatım yapılmıştır.

Atatürk’ün;

“...Hukuku medeniyede, aile hukukunda takip edeceğimiz yol ancak medeniyet yolu olacaktır. Hukukta idare-i maslahat ve hurafelere merbutiyet, milletleri uyanmaktan meneden en ağır kabustur. Türk Milleti üzerinde kabus bulunduramaz...”(Tarih, IV, 208) sözleriyle toplumsal olarak kadın-erkek eşitliği ile ilgili yapılacak devrimlerde izlenecek yol vurgulanmıştır. Ders kitabında “Türk Medeni Kanunu” adı altında ayrı bir başlıkla verilmiş, burada toplumsal hayatın gelişmesi açısından en önemli devrim olarak ifade edilmiştir. “...Asrın bütün icabatına uygun, mazinin paslarından, zincirlerinden tamamiye münezzeh yeni bir medeni kanun, milli hayatın serbest inkişafına doğru en hayırlı inkılap merhalelerinden biridir...” Ancak bu başlık altında Türk kadınına toplum hayatı içinde sağlamış olduğu kazanımlar işlenmemiş, Türk kadını ile ilgili anlatımlarda kanuna atıflar yapılarak anlatılmıştır. Medeni Kanun için ders kitabında “Türk kadınlığının hak ve hürriyet bayrağı” ifadesi kullanılmıştır(Tarih,IV,250).“...Nihayet, daha bir yıl sora, 1926 da Medeni Kanun çıktı. Böylece Türk kadınlığı medeni haklarını tekrar kazanmış ve “Türk ailesinin hakiki temeli yeniden kurulmuş oldu...”(Tarih,IV,227). Cümlesinde bir diğer nokta ise kadının tarihsel köklerinde bir zamanlar zaten var olan haklarına yeniden kavuşmuş olduğu vurgusu önemlidir.

Ders kitabında “...Medeni hukukun, siyasi hukuk sahasına kadar genişletilmesi, Türk Cumhuriyetinin esaslı gayelerinden biridir. Fakat hakların yanında kullanmayı bilmek, vazifelerin yanında onları ifa edebilmek te şarttır. Bununla beraber Türk kadını, bu vadiye dahi tecrübe ve imtihan geçirmeğe liyakat kazanmıştır...”(Tarih,IV,228) ifadesi ile Türk kadınının kazanmış olduğu bütün haklara layık olduğu vurgulanmış, sadece hak verilme aşamasında

toplumun zihniyetinin hazırlanması ile kalınmamış, aynı zamanda bu hakların verilmesinin doğruluğu sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır.

Kadın eğitimi konusu, ders kitabında iki yönüyle yer almaktadır. İlki kadınların evlat yetiştirmede, yeni nesilleri şekillendirmede etkin oldukları, diğeri ise kadınların eğitim olarak erkeklerle eşit ve iyi bir eğitim almalarıdır. Atatürk'ün konuşmalarından örneklerle bu konuya vurgu yapılmıştır(Tarih,IV,225).

“...Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye alınan yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmağa azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımızda alim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün tahsil derecelerinden geçeceklerdir. Kadınlar içtimai hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı olacaklardır...(Tarih,IV,225).

...İslam ve Türk tarihi tetkik edilirse görülür ki bugün kendimizi mukayyet zannettiğimiz bin türlü kayıtlar yoktur. Türk içtimai hayatında kadınlar ilmen, irfanen ve diğer hususlarda erkeklerden kat'iyen geri kalmamışlardır; belki daha ileri gitmişlerdir...”(Tarih, IV,225).

“...Efendiler, memleketimizde cehil varsa, umumidir. Yalnız kadınlarımıza değil, erkeklerimize de şamildir...(Tarih,IV,226).

Yukarıda verilen alıntılarda toplumda bir cehalet varsa kadın ve erkeğin eşit olduğu, ilim, irfan konusunda erkeklerden hiçbir zaman geri kalınmış olmadığı, olumlu olumsuz her şeyde her iki cinsin de eşitliği vurgusu dikkat çekicidir.

Ders kitabında Atatürk'ün konuşmasında eğitimde kadının rolü üzerine alıntıda görüşü şu şekilde aktarılmıştır:

...Son söz olarak diyorum ki, bizi analarımızın adam etmesi lazım idi. Onlar edebildikleri kadar etmişlerdir. Bundan sonra başka zihniyette başka kemalde adamlara muhtacız. Bunları yetiştirecek olanlar bundan sonraki analardır. bu maruzatımın, istiklal, şeref, hayat ve mevcudiyetini temin ve idame etmeği umde ittihaz eden yeni Türkiye Devleti'nin esaslarından birini teşkil etmesi lazımdır ve edecektir.”(Tarih,IV,226).

Türk kadının toplumdaki misyonuna dikkat çekilmektedir. Türk kadınının Türk Devleti'nin modern ve demokratik anlayışla, güçlü varlığı ve bu varlığın devamlılığı için önemi vurgulanmıştır. Başarılı ve bilinçli nesiller yetiştirmenin iyi bir eğitim almaktan geçtiği, bu nedenle kadınların da her alanda görev alacak eğitime ve donanımına sahip olmaları üzerinde de ayrıca durulmuştur. Erkeklerle aynı eğitim derecelerinden geçecek olan Türk kadınının aynı yolda yürüyeceği nesilleri yetiştirmesi, çağın gereklerine uygun ve ileri taşıyacak olması açısından ayrı bir önem taşıdığı anlatılmıştır. *“...Milletimizin, memleketimizin irfan yurtları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır...”(Tarih,IV,250)*cümleleriyle ders kitabında yer almıştır. Her alanda kadın erkek eşitliğinden bahsedilmesinin yanı sıra eğitimde kadın ve erkek öğretmenlerin de omuz omuza aynı koşullarda görev yapmaları taltif edilmiş, bu durum ders kitabında da yer bulmuştur. Eğitim ordusu içinde görev yapan kadın ve erkek öğretmenlerimizi takdir ettiği konuşmasından bir alıntı da ders kitabında yer almıştır.

“...Kadın ver erkek muallimlerimizin, yeni nesli yetiştirmek için sarfettikleri fedakârane mesai ile beraber içtimai heyetimiz içinde yeni zihniyeti ve medeni hayatı telkin ve tamim icra ettikleri eyi tesirler, bu güzide heyetlerin yüksek vazifelerini ne kadar müdrik olduklarını göstermektedir. Vazife başında ekserisinde bizzat beyan ettiğimiz takdirleri huzurunuzda da tekrar ve ifade etmekle mülahiyim.”(Tarih,IV,265).

Yine mesleki eğitim bahsinde “Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Kız sanat Mektepleri ve ebe yetiştirmek üzere mektepler açılması konularına da yer verilmiştir(Tarih,IV,262,323)

Eğitim konusunda harf devrimi sonrası Türk kadınının her yaşta okuma yazma seferberliğine

katılımına şu sözlerle yer verilmiştir.

“...İhtiyar kadınlarımız ve analarımız kendilerine şimdiye kadar zindan kesilen kağıt çizgilerinin söz söyleyen nurlu işaretler haline geldiğini görünce sevinçlerinden şaşırıyorlar. Altmış senelik ömürlerinde esrarlı bir tılsım gibi gözleri korkutan okuyup yazmanın yeni harflerle iki hafta içinde yüzlerine gülen sevimli bir peri olduğunu anlamak hakikaten sevindirecek bir hadisedir...”(Tarih,IV,254).

Kadın eğitimine yönelik okullar açılması, yeni nesiller için modern bir toplum oluşturulmaya çalışılmasının yanı sıra ihtiyar kadınların da okuma yazma seferberliğine katılarak, okuma yazma öğrenmeleri bir kazanım olarak verilmiştir.

Toplumsal yapıda kadınların kılık kıyafetleri de Tarih IV ders kitabında yer verilen konular arasındadır. Konu anlatımında toplumsal yaşamadaki kadın imgesinin yer aldığı bölümde içerik oluşturulurken önce Türk kadınının Osmanlı toplumundaki kılık kıyafeti şu şekilde anlatılmıştır.

“...Evinden dışarı çıktığı zaman ise, çarşaf denilen bir örtüye baştan ayağa kadar bürünür(Res.94), yüzünü peçe dedikleri bir siyah tülle kapatırdı. Bu çarşaf, bir torbaya benzerdi; peçe ne kadar kalın olursa, o kadar makbul görülür, ince peçe kullanan kadınların iffetinden şüphe edilirdi. Çarşafın arasından kadının eli hatta parmağının ucu görünmemek lazımdı...”(Tarih,IV,222).

Bu durumun kasaba ve şehirlerde söz konusu olduğu kırsalda kadın ve erkeğin eşit bir şekilde yaşamın her alanında omuz omuza olduğu özellikle belirtilmiştir. “...Anadolu ve Rumeli köylerine hiçbir zaman çarşaf ve peçe ile kadının kapatılması zulmü girememiştir...”(Tarih,IV,224)sözleri ile anlatılmıştır.

Atatürk’ün ders kitabında verilen konuşmalarında her defasında kadın konusuna değinilmekle birlikte kadın kıyafetleri konusunda özellikle erkeklere de mesajlar verilmiştir:

“...Seyahatim esnasında, köylerde değil, bilhassa kasabalarda ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok kesif olarak kapattıklarını gördüm. Bilhassa bu sıcak mevsimde bu tarzın kendileri için mutlaka azap ve ıstırapı mucip olduğunu tahmin ediyorum.

Erkek arkadaşlar, bu biraz bizim hodbinliğimizin eseridir. Çok afif ve çok dikkatli olduğumuzun icabıdır. Fakat muhterem arkadaşlar! kadın arkadaşlarımız da bizim gibi müdrük ve mütefekkir insanlardır. Onlara ahlaki mukaddesatı telkin etmek, milli ahlakımızı anlatmak ve onların dimağını nur ile, nezahatle teçhiz etmek esası üzerinde bulunduktan sora fazla hodbinliğe lüzum kalmaz. Onlar yüzlerini cihana gösterebilirler ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilirler; bunda korkulacak bir şey yoktur...

...Bazı kasabalarda kadınlarımızın yakışsız örtünme ve erkekten kaçma tarzları içinde sözünü esirgemedi:

“Bazı yerlerde kadınlar görüyorum ki, başına bir bez veya peştemal veya buna benzer bir şeyler atarak yüzünü gözünü gizler ve yanından geçen erkeklere karşı arkasını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın mana ve medlulü nedir?

Efendiler,

Medeni bir millet anası, millet kızı bu garip şekle, bu vahşi vaziyete girer mi? Bu hal, milleti gülünç gösteren bir manzaradır. Derhal tahsisi lazımdır...”(Tarih,IV,227).

Ders kitabındaki anlatımda, Türk kadınına modern bir yaşam kapılarını açmakla beraber, erkeklerin kılık-kıyafetleri üzerine olumsuz eleştiriler getirilirken kadınlar için belli bir yönlendirme yapılmamış, yalnızca örtünme değil; örtünmedeki aşırılıkların yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede ders kitabında örnek bir resim kullanılmış, resim açıklaması olarak resmin altına çarşaf ve peçe eleştirisine dönük olarak köylerimize, kırsaldaki yaşamımıza nüfuz edemediği belirtilmiştir(Tarih,IV,84).

3.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular

Tarih IV ders kitaplarında askeri açıdan bakıldığında kadın konusu özellikle Milli Mücadele’de Türk kadınının cephe ve cephe gerisinde üstlenmiş olduğu büyük rolü ekseninde verilmiştir. Aynı zamanda Cumhuriyet döneminde barışı muhafaza, savaşa her durumda hazır olma, kadın-erkek eşitliği çerçevesinde Türk kadınının da askerlik vazifesi yapabileceği vurgusuyla anlatılmıştır.

Ortaöğretim Tarih IV adlı ders kitabında yer alan kadın imgesine ilişkin oluşturulan “askeri açıdan kadın” temasında yer alan kodlar Tablo 4’ te sunulmuştur.

Tablo 4. Tarih IV ders kitaplarında Askeri Açıdan Kadın temasında yer alan konulara ait kodların dağılımı

Tema	Kod	Sayı
Askeri Açıdan Kadın	Milli Mücadele’de Kadın	2
	Askeri Yetenek	7
Toplam		9

Tarih IV ders kitabında kadın imgesi askeri açıdan Milli Mücadele’de Kadın 2 kez ve askeri yetenek olarak 7 kez olmak üzere toplamda 9 kez ders kitabında yer almıştır. Ders kitabında, kadınların tüm eşit haklara kavuşmasında olduğu gibi savaşa hazır olma konusunda da erkeklerle aynı konumda olması için Atatürk’ün konuşmalarından ve tarihten örnekler verilmiştir. Bir bakıma Milli Mücadele’de vatan savunmasına muktedir olan Türk kadınının, askerlik yapabileceği vurgusu daha çok yapılarak örneklerle anlatılmıştır. Milli Mücadele’de Türk kadınının cephe gerisinde ve cephe hizmetleri gerek yazılı olarak gerekse resimlerle anlatılmıştır(Tarih,IV,98).Özellikle Yunan ordusuna karşı bir dönüm noktası olan Sakarya Meydan Savaşı’nda silah, mühimmat olarak ne kadar zor durumda olduğumuz ve bu süreçte Türk kadınlarının cepheye mermi taşıması ve savaşta rolü şu şekilde vurgulanmıştır.

“...Kamyonlar, otomobiller yerinde, köylülerin kağını(Res.37) ve arabaları, merkep ve develeri, erkekleri neferlikle cepheye koşan Türk kadınlarının sırtları(Res.38) cepane ve yiyecek taşıyorlardı. Hasılı maddi cihetten bakılınca Sakarya Meydan Muharebesinin Türkler lehine neticelenmek ihtimali yok gibi idi. Fakat Yunanlılarda bulunmayan çok mühim amiller, Türkler tarafında idi. Ordunun esaslı kütlesini teşkil eden Türk Milleti gibi bir cevher, o tarafta yoktu...Türk Milleti, ihtiyarile, genciler, kadınile, çocuğıle, nesi var nesi yok hepsini feda ederek vatan müdafaasına kalkmıştı...”(Tarih,IV,98).

Milli Mücadele’de Türk kadınının yüklenmiş olduğu vazife yalnızca yazılı olarak verilmemiş, resimlerle ekler bölümünde gösterilmiştir(Resim 37-38).

Türk kadının top yekûn mücadelesinin anlatımının yanı sıra ders kitabında Türk kadının askerlik vazifesini de yapabileceği, her alanda eşitlik sahibi olmuşken bu görevi de layıkıyla yerine getireceği vurgulanmıştır. Öyle tahmin edilmektedir ki; Atatürk’ün konuşmalarında kadınlara siyasi haklar verilirken olduğu gibi askerlik konusunda da bir hazırlık yapılmış, zihni zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen’in kabullenilme sürecini bu açıdan da değerlendirmek gerekir.

“...O halde kadının bütün manasile siyasi haklara malik olması için her vatandaş nazarında bir şeref ve haysiyet hakkı ve bir vatan borcu olan askerlik vazifesini icabında fiilen yapabilmesi lazımdır. Demokrasinin esas şartlarından biri olan müsavat ancak böyle tahakkuk edebilir.

...Kadının uzvi teşekkülü, ruhi hali buna müsait değildir denemez; Türk köylü kadınının en ağır işleri yapmakta erkeklere olan mesai iştiraki ve mukavemeti malumdur.

...Türk tarihinde ve yakın inkılap tarihinde Türk kadınının yaptığı fedakârane hizmetler doğrudan doğruya muharebe meydanlarında yapabileceği hizmetlerin delilleridir.

...Bu noktalar üzerinde ayrı ayrı durduktan sonra Gazi, “Bugün için kadının askerlik yapması bahis mevzuu olmasa bile, bütün kızlarımızın vatanın, milletin menfaatlerini müdafaa ve muhafaza edebilecek kabiliyette yetiştirilmelerinin milli terbiyeye mazhar edilmesi lazım geldiğini,, izah ve işaret buyurarak:

“Türk kadınının esasen bu cevherde olduğuna şüphe yoktur. Onun içindir ki, Türk kadınları memleketin mukadderatını millet namına idare eden siyasi zümreye geçmek arzusunu izhar ederken, milletin vatandaşlara tahmil ettiği vazifelerin hiçbirinden kendilerinin uzak bırakılmayacağını düşünmezler. Çünkü, vazife mukabili olmıyan hak, mevcut değildir” demişlerdir...”(Tarih,IV,229).

Atatürk’ün konuşmalarının yanı sıra Tarih IV ders kitabında dipnot ile İbn-i Batuta’dan alıntı yapılmış, Türk kadınının askeri açıdan ne kadar yetenekli olduğu anlatılmıştır.

“...İbni Batuta, bundan altı yüz yıl, kadar evvel Çin seyahatini anlatırken Çin Hindi sahillerinde hükümdarlık ettiği gördüğü Ürdüca adlı bir Türk kızından bahseder:

“Melike kendisini selamladığım zaman bana Türkçe “huşün misin, yahşi misin?,, yani nasılsın eyi misin diyerek yanına oturttu .Kendisi eyi arabi kitabet ederdi. Hizmet edenlerden birine “devat ve bitik gatür!,, yani “divit ve kağıt getir,, dedi. Arapça besmele yazdı, ve bana “bu nedir?,, dedi. Tanrı adı demek olduğunu söyledim. Hoşun yani eyi dedi. Nereden geldiğimi sordu.” Hintten cevabını verdim. “Ben oralara sefer edeceğim ve o memleketleri zaptedeceğim. Oradaki zenginlik ve asker çokluğu hoşuma gidiyor,, dedi.

“Bu melikenin askeri arasında kadınlar ve kızlar bulunup erkeler gibi muharebe ettikleri ve kendisinin de erkek ve kadın askerleri ile birlikte düşmana şiddetle saldırdığını, harp meydanlarında bahadırlar ile mübareze ettiğini Hanoda(gemi kaptanı) bana anlattı. Melike ile düşmanlarından biri arasında şiddetli bir çarpışmada Melikenin ordusundan çoğu ölümler bozulmasına pek az kalmışken, kendisi ileri atılıp asker saflarını yararak düşmanı olan hükümdarın bulunduğu yere sokulduğunu ve onu bir vuruşta öldürerek galebe çaldığını ilave etti.

Hükümdar oğullarından pek çoğunun kendisiyle evlenmek istedikleri halde: “Ben yalnız benimle mübareze ederek galebe çalana varırım,, diye koyduğu şarttan dolayı, yenilerek mahcup olmak korkusile mübareze giremediklerini söyledi,,...”(Tarih,IV,266-267).

Ders kitabında verilen İbni Batuta seyahatnamesinden alıntıda, Eski Türk Devletlerinde; Dede Korkut destanlarındaki kadın motifi benzeri bir Alp kadın karakteri kullanılmıştır. Dede Korkut Destanlarında da makbul kadın, kahraman kadın olarak ders kitabındaki anlatıma yansımış olması son derece dikkat çekicidir(Sarıtaş,2020). Bu anlatım ile askerlik konusunda tıpkı siyasi, toplumsal haklar gibi zaten var olanın tekrar hayata geçirilebileceği mesajının verilmeye çalışıldığı düşünülmektedir.

4.Sonuç ve Tartışma

Tarih IV adlı ders kitabında, Cumhuriyet Kadını imgesini oluşturan unsurlara geniş bir şekilde yer verilmiştir. Siyasi, toplumsal, ekonomik ve askeri açılardan Türk kadını eşitlik ilkesi ekseninde ders kitabında yer almıştır. Henüz yeni kurulmuş cumhuriyetin, her koldan seferberlikle temellendirilmeye çalışıldığı bir dönemde toplumun yarısı demek olan kadınların hedeflenen eşit statüye kavuşturulması güçlü vurgularla işlenmiştir. Konuların anlatımında cumhuriyet kazanımları ön plana çıkarılsa da bu kazanımların yeni ve daha önce de var olan esasında eski Türk kültüründeki değerlere dönüş yapıldığı, Türk kadının tekrar eski haklarına kavuşması bağlamında verildiği görülmektedir. Kendine güvenen, güçlü ve eşit haklarla donatılmış, Türk kadını imgesinin toplumun geneline yaygınlaştırılmasının büyük önem taşıması ve ders kitabına yansımaları son derece belirgindir. İş yaşamında, ev yaşamında ayrı ayrı roller üstlenen kadının bu durumun altından başarı ile kalktığı da dile getirilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk kadınlarının toplumsal hayata hızlıca dahil olması, eğitimle, ders kitapları ile desteklenen bu olgunun somut örnekleri olmuştur. Öznesi kadın olan cümleler, ana fikri kadın olan yazılar çoğaldıkça toplumun kadına bakış açısı değişmiş, ders kitaplarında bu şekilde belirginleşen kadın cumhuriyetin Atatürk döneminde en temel dayanakları arasında yer almıştır.

Cumhuriyet dönemi kadın imgesi konusu üzerine; daha önce pek çok araştırma yapılmış, bu çalışmalar çerçevesinde yeni kurulan cumhuriyetin değerlerini benimseme ve sahiplenmede büyük rol oynayacak kadına yüklenen anlam, yeni kadın kimliği oluşturma çabaları anlatılmıştır.

Ayça Gelgeç Bakacak tarafından “Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine bir Değerlendirme” , Fatma Acun tarafından 1923-1960 yılları arasının incelendiği “Görsel Verilerde Kadın İmajı” , Firdevs Gümüşoğlu'na ait “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928'den Günümüze” , Tülin Günşen İçli'ye ait “Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu” adlı çalışmalar bu alanda yapılan çalışmalara örnek gösterilebilir(Bakacak,2009; Acun,2007;Gümüşoğlu,2016;İçli,1998). Gerek bir cumhuriyet kadını imajının özelliklerini ortaya koyma, gerekse ders kitaplarına yansımaları inceleme açısından alan yazına ışık tutmuşlardır. Devrimlerin temsili noktasında kadının rolü ve önemini ortaya koymada önemli çalışmalar olmuş, bu çalışmalara ek olarak devrim tarihinin anlatıldığı “Tarih IV” ders kitabına kadın imajının nasıl yansımış olduğunu göstermesi açısından bu çalışma tamamlayıcı olacaktır. Günümüz Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında da kadın imgesinin sıklıkla, modern ve güçlü bir çizgide verilmesi için bu çalışmanın yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Öneriler

Bu araştırmada elde edilen bulgu ve sonuçlara dayanılarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konularını içeren ders kitaplarının 1931'den günümüze kadar incelenerek konuya bütüncül yaklaşım getirilmelidir.
2. Günümüz ders kitaplarına bu çalışmalardan çıkarılacak sonuçlar doğrultusunda yeniden yön verilmelidir.
3. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ders Kitaplarının içeriği yalnızca Milli Mücadele tarihi olarak değil, aynı zamanda oluşturulmaya çalışılan toplum modelinin tarihsel süreç olarak evrilmesi ve kadının buradaki önemli yeri olarak da ele alınmalıdır.
4. Yakın dönem eğitim ve öğretim kazanımları içerisinde XXI. Yüzyıl becerilerinin ön plana çıkmış olduğu görülmekte, öğretim programları dolayısıyla ders kitapları da bu çerçevede hazırlanmaktadır. Bu beceriler için hazırlanan kazanımlarda kadın konulu vurgulara fazlaca yer verilebilecekken, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarında ve ders kitaplarında toplumun geleneksel olarak tarif ettiği rollerin dışında(Toplumsal Cinsiyet) kadın konusuna dair içeriklere rastlanmamıştır. Türk kadınının Milli Mücadele'den itibaren siyasi, toplumsal ve ekonomik hayattaki statüsü bu beceriler çerçevesinde verilebilecekken, bunlar yapılmamış, içerikten yoksun kalıp anlatımlarla günümüz ders kitaplarında yer almıştır. XXI. Yüzyılın becerilerinden; kronolojiyi algılama, tarihsel değişim ve sürekliliği algılama, benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma becerilerini; Türk kadınının elde etmiş olduğu haklarla tarihsel süreçteki statü değişimi çerçevesinde ele alınabilecek en etkili konulardır. Ancak kadın konusunun günümüz Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Cumhuriyet'in ilk dönem ders kitaplarında olduğu kadar yer verilmediği görülmektedir. İki yüz yetmiş sayfalık Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında, Milli Mücadele'de kadın kahramanlarımızdan bir kaçının kısa bir paragrafı biyografilerinin anlatımı ve siyasi haklar konusunun dışında kadın konusu yer almamaktadır. Bu nedenle günümüz Cumhuriyet Tarihi ders kitaplarında kadın konusu ve nasıl verileceği üzerinde daha hassasiyetle durulması gerekmektedir. Ülkemizde özellikle kadınlara yönelik şiddet ve güç kullanma eylemlerinin her geçen gün arttığı düşünülecek olursa; toplumsal açıdan Türk kadınının varlık mücadelesinin kilometre taşlarının daha sağlam bir şekilde ders kitaplarında yer alması gerekmektedir. Aile yaşamı başta olmak üzere, iş yaşamı, haklarına sahip çıkma, koruma ve yeni

nesiller yetirme anlamında Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük sorumlulukların altından kalkabilen Türk kadını, bugün sayısı her gün katlanarak artan şiddet eylemlerine maruz kalmaktadır. Bu nedenle öncelikle ders kitaplarında kız ve erkek öğrencilerin zihniyetlerinin oluşmasında önemli bir dönem olan ortaöğretim kitaplarında kadın ve erkek eşitliği güçlü bir anlayışla verilmelidir.

5. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadının siyasi hakları elde etmesinden sonraki süreçte kadınların siyasi yaşama dahil olmaları; örnek isimler kullanılarak ders kitabında yer almalı, Türk kadın siyasetçiler ve çalışmalarına günümüz Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konularını içeren ders kitaplarında yer verilmelidir.
6. Ekonomik açıdan Türk kadının üretimde ve iş yaşamında üstlendiği önemli roller, kadın girişimciler yine ders kitaplarında yer verilmesi gereken bir konu olmalıdır.
7. Toplumun yarısını oluşturan, diğer yarısının da yetişmesinde büyük pay sahibi olan Türk kadını; saygın örneklerle, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel çatı değerleriyle sahip olduğu gücün bilincinde olarak yetiştirilmeli; ortaöğretim ders kitaplarında da Atatürk döneminde olduğu kadar yüceltilerek, olumlu örneklerle yer almalıdır.
8. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konularını anlatan ders kitaplarında; Atatürk döneminde en önemli nokta kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk cumhuriyet değerleri etrafında birleşen, eşit, yan yana dayanışma halinde bir toplumsal yapı ortaya koymaktadır. Çünkü Atatürk döneminde olduğu gibi esas olan, ilke ve inkılaplarla güçlendirilmesi gereken Cumhuriyet'tir. Böylece cumhuriyetle Türk insanı, Türk kadını ortak değerlerini tarih yolculuğunun başlangıçtaki noktalarından bugüne getirirken kat ettiği yolu da daha net gözlemlemiş olacaktır. Kız öğrencilerin geçmişteki zorlu mücadeleler sonrası tarihte yerini almış; kendi yaşamlarıyla özdeşim kurabilecekleri, kahramanlık, fedakârlık ve başarı hikâyeleri ile hayranlık uyandıracak rol model olacak Türk kadınlarına mutlaka daha çok ve daha etkili yer verilmelidir. Konu olarak kadına yer verilmesinin yanı sıra anlatımların da etkili ve ilgi çekici olmasına ayrıca özen gösterilmelidir.
9. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'ni anlatan ders kitaplarında tarihsel metinler, okuma parçaları ve anılar; kadının toplumsal değerini yücelten ve eşitlik vurgusu olacak şekilde seçilmelidir.
10. Türk kadını geleneksel toplum yapısına sonradan dahil edilen bir parça değil, cumhuriyeti ve haklarını, toplumdaki yerini bizzat inşa etmiş bir unsurdur. Tarihsel süreçte bu durum değişime uğramış olsa da günümüzde bu anlayışı yeniden yapılandırmak mümkündür. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konularını içeren her konuda bu vurgu en güçlü şekilde yer almalıdır.

Kaynakça

- Acun, F.(2007). Görsel Verilerde Kadın İmajı(1923-1960). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 91-112.
- Akyüz, Y.(2016).*Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III(1997).<http://kitaplar.ankara.edu.tr/detail.php?id=552> sayfasından erişilmiştir.
- Bakacak, Gelgeç, A.(2009).Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*,44,627-628.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Pegem.
- Dayı, S.E.(2000). Atatürk'e göre Cumhuriyet Öncesi ve Sonrasında Türk kadını. *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi*, 3(1),115-133.
- Dişbudak, M.(2008).*Türk Kadınlar Birliği.(Yüksek Lisans Tezi)*. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Doğramacı, E.(1985).Cumhuriyet Dönemi Türk Kadını. *Erdem*, 1(1),111-124.
- Erdem, A.R.(2011).Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi, *Belgi*, 1(2), 163-181.
- Eroğlu, H.(1990). *Türk İnkılap Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Ergün, M.(1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Gümüsoğlu, F(2016).*Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928'den Günümüze*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- İçli, G, T.(1998).Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cumhuriyet 75. Yıl Özel Sayısı*, 15,93-103.
- Koçak, D.(2019).17 Şubat 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu'na Göre Türk Kadınının Hak ve Özgürlükleri. *Atatürk Dergisi*,8(1),79-98.
- Sarıtaş, Eray, Ş.(2020).Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Cinsiyet Roller Ekseninde Kadınlık Olgusu. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*,55(3),1949-1964.
- Tarih IV*, 1931. İstanbul Devlet Matbaası.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, A.(2011). Belediye Seçimleri Sürecinde Kamuoyu'nda “Kadın”a Yönelik Söylemler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 10(22),141-164

Research Article

Atatürk Dönemi “Cumhuriyet Kadını” İmgesinin, Ortaöğretim Tarih İv Ders Kitabına Yansıması

The Reflection Of “Republican Woman” Image in Atatürk Period To Second Education History IV Coursebook

Sema ŞEN ERGÜN Öğretmen, Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Hasan Âli Yücel Sosyal Bilimler Lisesi sema_ergun@hotmail.com https://orcid.org/0000-0001-6139-2886	Yücel GELİŞLİ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü gelisli@gazi.edu.tr https://orcid.org/00000003 2816 3621
--	---

Extensive Summary

Introduction

War period in Turkey ended with the signing of the Lausanne Peace Treaty and rebuilding process of the Republic of Turkey has begun in all areas. “A devastated country on the edge of the cliff... Bloody struggles with various enemies... Years of war... After these, a new homeland which was respected at home and abroad, a new society, a new state, and unceasing revolutions to achieve these...” Atatürk has summarized the process during and after the War of Independence with these words (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I,1997).

To transform this nation -that has gained independence on its own, women and men side by side- to a modern and developed society, revolutions which complement each other were needed. There was a need for well-educated individuals who would work to reach the level of "contemporary civilizations", who would adopt and protect the revolutions. It was thought that creating a civilized society would be possible not only by acquiring and applying scientific knowledge of the West, but also through a total change and renewal of mentality renewal in the society. The society was prepared mentally for the revolutions to be made, and these preparatory stages were successively followed by the revolutions that complement each other. With these revolutions, the position of Turkish women was strengthened in family, society and political spheres. The fact that Atatürk attached importance to the issue of women in all his domestic trips he made until 1938 and that he always mentioned women in his speeches was extremely effective in preparing the society for great changes regarding the equality of women and men. (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, I,II,III, 1997).

With the proclamation of the Republic in October 1923, a society model matching the state and social structure of the Republic was tried to be created. Since the necessity of strengthening the place of women in society in order to elevate the society arose, changes in this direction have begun. In the interview of Isaac F. Marcasson, the writer of The Saturday Evening Post magazine with Atatürk in July 1923, Mustafa Kemal Atatürk emphasized the importance of women in the context of the revolutions.

“...Our women must be equal with men in education and work. Since the earliest days of Islam, there have been female scholars, writers, orators and women who opened schools and gave lessons. Islamic science orders women to educate themselves equally with men. During the war with the Greeks, Turkish women replaced the men at the front and did all kinds of work in their

homes; they even undertook the supply and transport of ammunition for the army. This has been the result of a true sociological principle, that women should cooperate with men to make society better and stronger (Quoted by: Özbudun, 1984).

Turkish women had such a big role in the destiny of their homeland and have always had a solid presence in family, society and business life. Not giving Turkish women the right to speak in the administration of the country was seen as a major deficiency in terms of a democratic structure. As a matter of fact, demands of women were frequently discussed due to the efforts of the Women's Union, which was established to gain women's political rights at that time (Dişbudak, 2008). According to Atatürk, in a democratic system, every individual has responsibilities towards the state and the society they live in. To separate the individuals who make up the nation as women and men and to keep women out of this responsibility is a practice violating democratic principles.

In the Atatürk period; in creating a civilized, modern society, as much as the equality of the mass to be taught, what to teach to that mass was also emphasized with great care. "...Raising our girls with the ability to defend and protect the best interests of the country and the nation should be taken as a basis in national education. And it is essential to give our girls intellectual competence. There is no doubt that Turkish women actually have brilliance. Turkish women expressed their desire to be included in the political group that ruled the fate of the country on behalf of the nation. Therefore, we cannot keep our women away from any civic duty. Because all rights arise from duties..." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II), with these statements Atatürk pointed out the direction and goals of women's education.

History textbooks were rewritten in order to convey the social transformation and the goals of the republic to the young generations and to create a new Turkish identity. The four-volume textbooks, which were prepared with the approval of Atatürk and were taught from 1931 until 1949, were the first history textbooks of the Republic (Ergün, 1982). Topics of History of the Republic of Turkey were taught in the History IV textbook. In the History IV textbook, it has been of primary importance to create a democratic and modern social mentality, to raise individuals who will protect and keep the republic strong and will pass it on to future generations. A concrete example for this is; in the "High School and Secondary Schools Instruction" of 1930, teachers were asked to prepare programs for "republic education" and practice it on every occasion outside of the program (Akyüz, 2016). The role of women has been prioritized in transferring the values of the republic to future generations. Because education starts with the mother. Atatürk's words, "The duty of the Turkish woman is to raise generations who are able to protect and defend the Turks stoutly with their mentality and with their arms..." The Turkish woman is capable of raising higher generations " (Atatürk's Discourses and Statements, II, 1997) state the task charged on Turkish women. The republican woman has gained equal status with the rights she obtained with the Republic, and has become a subject to claim, protect and transfer the rights she has acquired in political, social and economic terms.

Aim to Research

In this context, the components that make up the aforementioned "Republican woman" image in political, economic, social and military areas were determined as the themes of the study, and the findings were tried to be revealed. The aim of this research is to examine the Atatürk Period "Republican Woman" image and its reflections in History IV textbook which teaches Secondary Education History of Republic of Turkey. History IV is the textbook which taught the History of Republic of Turkey in secondary education from 1931 to 1949. It is among the four-volume secondary education history textbooks prepared by the Turkish History Research Society by order of Atatürk. In this study, how the "Republic Woman" image, which is defined by the elements of the republic's aims to create a democratic and modern social structure, took place in the Book of History IV was examined.

Methodology

The research was designed with the historical model, which is one of the Qualitative Research Methods. Document analysis technique was used for data collection, and the data were analyzed by determining themes with descriptive analysis method. In the analysis, the political, social, economic and military areas where revolutions took place were determined as themes, and the findings were obtained by extracting codes from the textbook based on these themes.

Findings

In this section, the results obtained from the research are given. It has been determined that, in the History IV textbook, the equal status of Turkish women in social life in family, work and education life has been addressed within the framework of the Civil Law adopted in 1926. In the political sphere, Turkish women were given some rights. In 1930, Turkish women gained the right to vote, to elect and be elected in the "Municipal Elections". In 1933, the right to elect and be elected to Village Committees were given, and in 1934, "Man or woman, every Turkish citizen who have completed the age of 30 can be elected as a member of parliament." statement emphasized the equal status in political life. In the context of economic life; the topics were covered within the framework of women's participation in production activities and gaining the right to perform all professions in business life. In the military sphere, the sacrifices of Turkish women in the front and behind the front in the War of Independence and the warrior characteristics of Turkish women were discussed. It has been observed that the emphasis on equality stands out in all codes of the themes. Political and social rights, equal achievements in education and equal citizenship became the mainstay of the revolutions that created the image of the "Republican woman" in the Atatürk period.

Social change with all the rights that women have acquired is included in the textbook with the following expressions of Atatürk: "...The opening of improvement paths for our women showed beneficial effects for the country in every field in a short time. The women immediately took important positions in public life. Thousands of our women started to work in government offices, banks, business offices, schools, health, social assistance, medical and judicial institutions. The national advancement effort and activity found speed and strength with the participation of women. The sudden release of femininity into free life, which has been tried to be kept constrained for centuries, worried many hesitant people and scared many that this would have negative effects on public morality. But the soundness of national morality in the creation of Turkish women showed that these fears were baseless. The Turkish woman came out victorious from this test with the honor and success that cannot be seen in any other country..." (History IV, 227-228).

It was emphasized that acquiring the rights which gave Turkish women equal status; they have started to work in the state offices, business offices, banks, schools, medical and judicial institutions. The narrative that our women are included and they accelerated the national advancement in a short time is also significant in the book. Another remarkable statement here is that the Turkish woman's sudden access to all areas of social life with broad rights causes social concerns. It was stated that the moral integrity of Turkish women showed that these fears were unfounded and meaningless; moral soundness has been described as originating from "national morality in its creation". The situation related to concerns in the society was seen as a test, and it was explained that Turkish women successfully passed this test. Thus, it can be concluded that the Republican era Turkish woman is seen as an image that symbolizes "morality and virtue".

In the textbook of History IV, in a period when the newly established republic was tried to be strengthened by mobilization from all sides, the achievement of women, which means half of the society, with the targeted equal status was underlined with strong emphasis. Although the gains of the republic were brought to the fore in the narration of the subjects, it is seen that these achievements are given in the context of the new and previously existing values in the old Turkish culture, and in the context of the Turkish woman regaining her old rights. It is explicit that the textbook tries to spread the image of a self-confident, strong and equal Turkish woman to the

general public. It has also been stated that the woman, who has taken on separate roles in business life and home life, has successfully overcome this situation.

The rapid inclusion of the first women of the Republic in social life has been concrete examples of this phenomenon supported by education and textbooks. As the sentences with female subjects and the texts focusing on women increased, the perspective of society towards women changed, and women became one of the main pillars of the republic during the Atatürk period.

In the study, the image of the Republican woman is given in a way that is equal, strong, well-educated, should raise children by giving good education, and should be present in every field with the Republic. While handling the subjects, quotations were made mainly from Atatürk's speeches at different times and during his country trips. The importance Atatürk attaches to creating the image of "Republican Woman" has shown itself in every aspect in the textbook.